

TARYBINIAI K. DONELAIČIO RAŠTŲ LEIDIMAI

J. ENDRIUKAITIS

K. Donelaičio raštai negreit pasiekė platesnius visuomenės sluoksnius. Išbuvę beveik pusšimtį metų rankraščiais, tebuvo žinomi tik labai siauram poeto draugų rateliui. Pirmasis „Metų“ leidimas, paruoštas 1818 m. L. Rėzos, kiek sutrumpintas ir, žinoma, neatskleidžiąs kūrinio pilno vaizdo, išleistas nedideliu tiražu, galėjo būti prieinamas tik nedideliame šviesuolių būreliui. Po to Donelaičio kūriniai, nekalbant apie L. Rėzos ir S. Stanevičiaus išleistas jo pasakėčias, nebuvo spausdinami beveik pusšimtį metų. Pagaliau 1865 m. A. Šleicheris ir 1869 m. G. Neselmas išleido poeto raštus.

A. Šleicherio leidimas reikšmingas tuo, kad spaudos draudimo laikais Rusijos Mokslo Akademija, išleisdama Donelaičio raštus lotyniškais raidėmis, netiesiogiai prisidėjo prie kovos prieš spaudos lotyniškais raidėmis uždraudimą. G. Neselmano leidimas ypač svarbus filologiniu atžvilgiu.

Siais trimis leidimais ir buvo pradėtas garbingas K. Donelaičio kelias į literatūrą.

Ir vėliau buvo rodoma pastangų populiarinti poetą. 1891 m. M. Jankus Tilžeje išleido „Pavasario linksmybes“, o 1897 m. Amerikoje A. Burba su Miluku išspausdino K. Donelaičio raštus. Bet šie leidimai spaudai nebuvo kruopščiai paruošti. Su žymiais trūkumais yra ir I. Šlapelio Vilniuje išleistas 1909 m. K. Donelaičio leidimas. Buržuazijos valdymo metais Lietuvoje beveik visai nesirūpinta poeto kultūriniu palikimu. Iš spaudos išėjo tik trys M. Biržiškos paruošti leidimai mokyklai su žymiais sutrumpinimais ir pakeistais obsceniškos prasmės žodžiais. Be to, šiuose mokyklai skiriamuose leidimuose „Metai“ buvo savivališkai suskaldyti atskiromis dalimis su nevykusiai sugalvotomis antraštėmis, pvz., „Pričkaus skundas ir Ensio peilis“, „Vilkai“, „Ugnis“. „Pričkaus pasaka“ suskaldyta trimis dalimis ir įdėta į „Rudenio gėrybes“. Fragmentas „Pagirtinas Selmas“ taip pat įjungtas į „Rudenio gėrybių“ tekstą. Toks „Metų“ suskaldymas neduoda kūrinio pilno vaizdo, poema netenka savo socialinės ir meninės vertės.

Buržuazijos valdymo metais Lietuvoje nepasirodė jokios rimtesnės studijos apie poeto kūrybą. Dėl to V. Mykolaitis-Putinas visai pagrįstai teigia, kad K. Donelaičio kūrybinės tradicijos buvo paneigtos, nes jo realizmas, demokratizmas, liaudiškumas, išraiškos paprastumas buvo svetimi kaip buržuazijai, taip ir jai skirtos literatūros gamintojams¹.

¹ Žr. Mykolaitis V., Donelaitis — liaudies vargų poetas. — „Pergalė“, 1955, Nr. 3, p. 63—84.

Tarybiniams žmonėms K. Donelaitis tapo brangus visų pirma tuo, kad jis savo kūryboje atspindėjo sunkų feodaliųjų laikų liaudies gyvenimą, įžiūrėjo ir iškėlė paniekinto, skriaudžiamo būro moralinį tyrumą ir grožį, jo vietą ir reikšmę gyvenime, tuo įkvėpdamas jam tvirtumo, žadindamas pasitikėjimą savimi, keldamas geresnio gyvenimo viltį. K. Donelaitis žavi ir stebina ne tik savo pažangiomis mintimis, bet ir savo kūrybos meniškumu, giliai įstringančiais, realistiniais liaudies gyvenimo vaizdais, taip savaimingais, neįprastais XVIII a. literatūros fone. Dėl to N. Tichonovas teigia, kad daugiau tokių kūrinių, kaip K. Donelaičio „Metai“, XVIII a. nebuvo, kad to poeto kūrybą privalu pažinti kiekvienam kultūringam žmogui².

Nepaprastą tarybinės visuomenės susidomėjimą K. Donelaičiu rodo gausūs jo raštų leidimai. Jau 1940 m. išleisti „Metai“ redakcinio paruošimo atžvilgiu toli pralenkę visus ankstesnius leidimus. Siautėjęnt fašistinei okupacijai, K. Donelaitis tapo ypač aktualus. Jo kova prieš vokiečių kolonizaciją, už lietuvių teises, už gimtąją kalbą, nepaisant skiriančio beveik dviejų amžių laiko tarpo, mobilizavo kovotojus prieš fašistinius okupantus. K. Donelaičio raštai buvo skaitomi per radiją. K. Korsako redaguotame rinkinyje „Prieš amžinąjį priešą“ rašoma, kad K. Donelaitis savo kūryba, visu savo meniškuoju genijum žadino lietuvių tautą į ryžtingą kovą prieš vokiškuosius grobikus, kad lietuviai galėjo didžiuotis, jog toje kovoje, kuriai buvo mobilizuotos geriausios lietuvių tautos tradicijos, brangiausios jų dvasinės ir kultūrinės vertybės, pirmosiose kovotojų eilėse su savo nemariąja kūryba ėjo didysis poetas — K. Donelaitis³.

Išvijus fašistinius okupantus, buvo susirūpinta ir K. Donelaičio palikimu. 1945 m. pasirodę K. Donelaičio „Metai“ su pasakėčiomis buvo vienas iš pirmųjų stambesniųjų tarybinės spaudos leidinių. Veikiai vis didėjančiais tiražais ėmė rodytis nauji poeto raštų leidimai.

Esant tokiam dideliame susidomėjimui K. Donelaičio raštais ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų, tikintis, kad ateityje pasirodys nauji poeto raštų leidimai, reikia kruopščiai ištyrinėti turimus jo leidimus, kad ateityje būtų galima išvengti klaidų, kurių vis dar pasitaikė ir kurios kartojosi išėjusiuose poeto leidimuose.

Tekstologijos klausimams dar skiriama per maža dėmesio. Kai nėra visų pripažintų taisyklių, principų klasikams leisti, įvairavimas, didesni ar mažesni nepasisėkimai sunkiai išvengiami. Šio darbo tikslas yra panagrinėti K. Donelaičio tarybinių leidimų tekstologijos klausimus.

Pagal paskirtį ir tikslą K. Donelaičio raštų leidimai skirstomi į dvi pagrindines grupes: masinius ir mokslinius. Masiniai, arba populiariausi, leidimai skiriami skaitytojams, neturintiems specialaus pasiruošimo. Dažnai tokiuose leidimuose etiniais, pedagoginiais sumetimais praleidžiamos ištisos teksto dalys, daromos smulkesnės kupiūros, keičiami obsceniškos prasmės žodžiai, tekstas transponuojamas į dabartinę literatūrinę kalbą, atitinkamai pakeičiama rašyba, skyryba. Vadinas, yra svarbu, kad masiniu leidimu išleistas kūrinys būtų suprantamas kiekvienam skaitytojui. Prie šios leidimų grupės galima priskirti 1940, 1945, 1950 ir iš dalies 1956 metais išleistus K. Donelaičio raštus.

Iš masinių leidimų grupės savo specifinėmis ypatybėmis išsiskiria leidimai jaunajam skaitytojui.

Prie mokslinių leidimų grupės galima priskirti tik du K. Donelaičio raštų leidimus, būtent fotografuotinį leidimą ir rankraščių publi-

² Žr. Tichonovas, M., Himnas žemei ir darbui. — „Literatūra ir menas“, 1955 m. vasario 19 d.

³ Žr. Korsakas, K., Prieš amžinąjį priešą, Kaunas, 1945, p. 59—60.

kaciją „Lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje“ su visomis originalo savybėmis. Tiesa, savo paruošimu šie leidimai daug kuo neprilygsta įprastiniams moksliniams leidimams, bet jie išleisti mokslo reikálams, ir todėl tikslinga juos išskirti į mokslinių leidimų grupę ir aptarti atskirai.

* * *

Tai, kad pirmasis K. Donelaičio raštų leidimas pasirodė jau 1940 metais ir savo savybėmis priskirtinas prie masinių leidimų grupės, yra ne atsitiktinis reiškinys, o didžiulio visuomenės susidomėjimo lietuvių grožinės literatūros pradininko kūryba ir didelio jo raštų poreikio rezultatas. Leidimas buvo gražiai išleistas, pirmą kartą prie jo buvo pridėtos trys fotokopijos. Šiuo metu ypač reikšminga yra Holfeldo nuorašo puslapio fotokopija, nes pats nuorašas dingo karo metu ir iki šiol jo likimas nežinomas.

Bet šis pirmasis tarybinis K. Donelaičio raštų leidimas, nors ir pradėtas ruošti buržuazinės santvarkos metais, nuo kitų tuo pačiu laikotarpiu išleistų jo raštų skiriasi ir savo teksto pilnumu. Reikia pripažinti, kad, ruošiant populiarius klasikų leidimus, dažnai susiduriama su problema, ar tikslinga dėti kai kurias teksto dalis, nes atskiruose kūriniuose yra tokių vietų, kurios etiniais ar estetiniais sumetimais kartais linkstama nepateikti masiniam skaitytojui. Su šia problema susiduriama, nagrinėjant ir K. Donelaičio leidimus.

Kalbamoji problema labai svarbi, nes be pakankamo pagrindo praleistos teksto dalys, nors jos etiniu ar estetiniu atžvilgiu atrodytų ir netinkamos masiniam skaitytojui, dažnai aptemdo kūrinio prasmę, žaloja jį, kaip meninę visumą.

1940 m. K. Donelaičio raštų leidime kupiūrų nedaug. Patys leidėjai sako, kad čia duodamas pilnas tekstas, išskyrus dvi eilutes (P. 312—313)⁴, ir kad keliose vietose šiais laikais įgavę obscenišką prasmę žodžiai yra pakeisti. Bet iš tikrųjų yra praleistos dar dvi eilutės: „tuos žodelius savo tėvo aš tikrai nusitvėriau“ (P. 453) ir „kad tik varnos dar bíaurybė rudenio garbin“ (R. 53). Šių praleidimų motyvai visai neaiškūs.

1945 m. K. Donelaičio raštų leidime pakartotos ne tik 1940 m. leidimo kupiūros, bet trūksta ir daug kitų teksto vietų. Čia praleistos tos eilutės, kur kalbama šiurkštokais žodžiais (P. 312—324), kur „viežlybo“ būro lūpomis būrai barami už apsileidimą (V. 478—482), už tai, kad neleidžia vaikų į mokyklą (R. 832—838). Išleista net ir ta vieta, kur karštai kalbama apie būrų ir ponų prigimtinę lygybę (R. 446—450), kuri kaip tik rodo poeto pažangias idėjas bei demokratiškumą.

Yra net dviejų eilučių suliejimo į vieną eilutę atvejų, pvz.:

„Daug prisidirbė bei visur viernai triušinėję,
Tuo su giesmėmis saldžioms linksmai pasidžiaugtų“
(Fragmento 27—28 eil.)

„Tankiai mes tvanke, prastai maišydami skinkį
Ir vandens malkus iš kľano semdami, gėrėm“. (R. 366—367)

„Šalant be šiltos stubos“ išbūt negalėsi,
O šaltos kuršolės srėbt ir siurbt nenorėsi“. (Z. 281—282)

⁴ „Metų“ eilutės visur nurodomos pagal K. Donelaičio raštų 1956 m. leidimą, kaip vienintelį pilną tarybinį leidimą, nors ir neturintį numeracijos. Jos atitinka ir 1950 m. numeruotą leidimą, kuriame išbrauktos eilutės yra įskaitytos numeracijoje. Trumpinama: „Pavasario linksmybės“ — P., „Vasaros darbai“ — V., „Rudenio gėrybės“ — R., „Žiemos rūpesčiai“ — Z. K. Donelaičio tekstai visur pabraukti mūsų. — J. E.

1945 m. leidime tos eilutės atitinkamai sujungtos į vieną:

„Daug su giesmėmis saldžioms linksmai pasidžiaugtų“,
„Tankiai mes tvanke, prastai maišydami gerėm“,
„šlānt be šiltos stubos kūrslės srėbt ir siurbt nenorėsi.“

1950 metais išleistuose raštuose daugiausia praleidimų. Čia išbrauktos ir 22 eilutės iš „Rudenio gėrybių“ (856—877). Tai dalis Selmo kalbos apie sugedusią gadynę, „velniškus“ mokslus, pasaulio galo baisybes. Tokio epizodo praleidimas iškreipia idėjinį kūrinio turinį, rodo tendenciją supažanginti autorių. Dėl panašių neleistinų praleidimų pasisako ir Belinskis savo recenzijoje apie Deržavino raštų leidimą: „p. Borozdinas būtų padaręs nemažą paslaugų rusų literatūrai, jeigu, tarp kitko, būtų išspausdinęs viską, ką jis turėjo ir ką galėjo gauti iš neišleistų Deržavino kūrinių, nekreipdamas dėmesio į estetinį vertingumą ir vadovaudamasis tik mintimi, kad visa, kas parašyta Deržavino, negali neturėti istorinės reikšmės“⁵. Ta pastaba ypač tinka K. Donelaičio raštų populiariams, masiniams leidimams, nes praleistos vietos nežeidžia estetinio skonio, atspindi autoriaus pažiūras ir tam tikras ano meto visuomenės idėjas. Todėl, leidžiant naujus mūsų klasiko raštų leidimus, reikėtų siekti pilnumo, atsisakyti tokių gausių ir dažnai visai nepateisinamų kupiūrų.

* * *

Visuose K. Donelaičio raštų masiniuose leidimuose pasitaiko teksto iškraipymų bei klaidų. 1940 m. leidimas paruoštas iš K. Donelaičio rankraščių ir Holfeldo nuorašo. Tačiau ir jame neišvengta netikslumų, minties iškraipymų, kurie tik iš pirmo žvilgsnio atrodo smulkūs. 1940 m. K. Donelaičio raštų leidime rašoma:

„Kad tave Lauras arti nusiųs ant Kasparo **rėžių**“.

Mintis neaiški. Turėtų būti **rečių**.

Kitoje vietoje rašoma:

„Tuo pasilinks minti ir **prisišk**ti į karčiamą bėga“. (R. 690)

A. Šleicherio ir G. Neselmano parengtuose K. Donelaičio raštų leidimuose rašoma **prisikošt**. K. Donelaitis žodžiu **prisikošt** norėjo išreikšti savo nepritarimą, panieką tokiam elgesiui. Ir 1945, ir 1956 m. ta K. Donelaičio raštų 1940 m. leidimo klaida, deja, kartojama. L. Rėzos, A. Šleicherio pateiktuose leidimuose rašoma:

„Mums kasdien **visur** ir taip dosniai dovanoja“. (R. 434)

K. Donelaičio raštų 1940 m. leidime žodis **visur** praleistas. Autografose rašoma:

„Kuinas taipojau vis žingine **žergdams**“. (P. 435)

„Ir šaudyklė su šeiva šokinėdama **tarškia**“. (P. 635)

„Dirvai duok, **kas reik**, kad jos palūkanų nori“. (P. 576)

1945 m. leidime pabrauktieji žodžiai taip rašomi: **žengdams, tarška, ką reik**.

K. Donelaičio raštų 1945 m. leidimas paruoštas ne iš autoriaus rankraščių, o naudotasi jo raštų 1940 m. leidimu, nes minėtieji iškraipymai

⁵ Белинский, В. Г., Полн. собр. соч., т. IX, М., изд-во АН СССР, 1955, стр. 285.

1945 metais pakartojami. Bet pastarajame leidime padaryta ir naujų klaidų. Autografuose, L. Rėzos, A. Šleicherio ir G. Neselmano parengtuose leidimuose pateikiama:

„Dievs tarė, sviatą šį sutverdams ir **budavodams**“, (P. 173)
„Ir **besispardydams** su valgiais parmetė stalą“, (P. 233)
„Ir kuinai tau **akėdami** žengt nesistengia“, (P. 510)
„Ei paskui, kad **akėčias** reik sekinėti“. (P. 357)

1945 m. leidime atitinkamai yra: **budavodamas, besispardydamas, ekėdami, ekėčias**. Tokiais pakeitimais žalojama hegzometro eilėdara arba vietoj literatūrinės kalbos peršami tarmiškumai.

K. Donelaičio raštų 1950 m. leidime jau ištaisosomos kai kurios anks-tesnių leidimų klaidos. bet, deja, ir čia galima rasti netikslumų. Yra praleista nemaža žodžių:

„Kožnas. į klumpes ir į vyžas įsinerdams“, (Z. 19)
„Dar su ledais ir **su** pusnynais miegt užsikloję“, (Z. 617)
„Nes jums dievs **taip** dovytis ir dirbt nepaskyrė“, (Z. 642)
„Iš šalios gaspados **vėl** išlindusi rados“. (P. 46)

Pabrauktieji žodžiai yra praleisti.

K. Donelaičio raštų 1950 m. leidime yra nemaža iškraipymų: vietoj **įgelt išsižiojo, sklypgalį, pasislėpė, gardžiai, permušta, ponas** rašoma: **įgelt užsižiojo, sklypelį, pasislėpė, gardžiau, parmuštą, pons**.

Beje, rankraščiuose taip aiškiai išskaitomas **ponas** išverstas į **pons** visuose masiniuose tarybiniuose leidimuose. Tai yra viena iš keliaujančių klaidų.

L. Rėzos, A. Šleicherio, G. Neselmano paruoštuose leidimuose yra **ants, bedėjuojant, numanyti**. 1950 m. K. Donelaičio raštų leidime atitinkamai rašoma: **ant, bedainuojant, numatyti**.

1956 metais išleisti K. Donelaičio raštai jau nepalyginamai stropiau paruošti. nes vadovautasi K. Donelaičio autografais ir A. Šleicherio paruoštu leidimu. Dėl to yra atsiradę ir kai kurių skirtumų, palyginus su kitais tarybiniais leidimais, kur vadovautasi G. Neselmanu. Pavyzdžiui K. Donelaičio autografuose, A. Šleicherio paruoštame ir 1956 m. leidimuose rašoma:

„O ansai iš viso jau **nuo suolo** nupuolęs“, (Z. 151)

o G. Neselmano tekste — **po suolu**. Remiantis A. Šleicherio paruoštu leidimu, 1956 m. leidime rašoma:

„Aš, kaip tarnui reik, savo prastą mučę nuvožęs
Ir **puikiai pasikloniojęs**“, tuo gromatą rodžiau“. (R. 273—274)

L. Rėzos ir G. Neselmano paruoštuose Donelaičio raštų leidimuose duodama **paikiai pasikloniojęs**. L. Rėza, naudodamasis poeto rankraščiu, **paikiai pasikloniojęs** išvertė **thorigter**. A. Šleicherio paruoštame leidime bene bus padaryta korektūros klaida. Taigi, šiuo atveju pagrindinis teksto šaltinis pasirinktas nepakankamai tiksliai. 1956 m. K. Donelaičio raštų leidime yra ir daugiau netikslumų, pvz.:

„Verkdam ir dūsaudams mus lankyti nesugrįžo“ (P. 28)
„Čia viens urvoj **savo** šiltai, kaip gal, įsigūžęs. (Z. 51),

o turėtų būti **ar, sau**. Vietoj **šokinėje** (P. 248), **skambina** (P. 74), 1956 m. leidime klaidingai rašoma **šokinėją, skambino**. Dalis K. Donelaičio raštų 1956 m. leidimo klaidų jau buvo paminėta spaudoje ⁶.

⁶ K a b e l k a, J., L e b e d y s, J., Ar tiksliai ir teisingai pateikiama praeities li-teratūra? — „Literatūra ir menas“, 1957 m. gegužės 25 d.

Labai svarbi problema, kaip transponuoti tekstą į dabartinę literatūrinę kalbą. Trumpai panagrinėsime, kaip ši problema išspręsta tarybiniuose K. Donelaičio leidimuose.

Leidžiant K. Donelaičio raštus, nekyla didelių keblumų, nes jo kalba labai artima literatūrinei kalbai. Bet ir čia yra nemaža įvairavimų. Visuose masiniuose leidimuose stengtasi K. Donelaičio tekstą transponuoti į dabartinę literatūrinę kalbą, paliekant kai kurias Donelaičiui būdingas kalbos savybes. Visų pirma keičiama rašyba, nes ji yra senos grafinės formos. Pavyzdžiui, K. Donelaičio nuosekliai rašyti prieveiksmių **-ay, -ey** keičiami į **-ai, -ei**: **aukštay, sumišay, ypačey, puikēy** dabar rašoma **aukštai, sumišai, ypačiai, puikiai**. Tik vienas žodis **lygey** 1956 m. leidime dėl nesuprantamos priežasties rašomas **lygei**. Tuo pačiu pagrindu keičiama žodžių galūnių rašyba: **medžeis, lašinei, bey** į **medžiais, lašiniai, bei**. **Sav, tav** keičiama į **sau, tau**. 1940 m. leidime palikti **sav, tav**, o 1956 m. pakeisti į **savo**. Tą pat galima pasakyti ir apie žodžius, kurie dėl priebalsių asimiliacijos girdimi vienaip, o rašomi kitaip, pavyzdžiui, **issižiojo, ussimovęs** rašomi **išsižiojo, užsimovęs**.

Painumų sukelia tarmiškumai. K. Donelaičio kaspų baltsermėgių tarimei būdingas priebalsių kietinimas. Jis rašo: **žogą, paukščų, surbt, trūsas**. Visuose leidimuose rašoma: **žiogą, paukščių, siurbt, triūsas**. Priebalsių suminkštinimas čia gerokai pakeičia hegzometro skambėjimą. Šiuo atžvilgiu tarybiniuose leidimuose esama nemažai nenuoseklumų. 1940 m., 1945 m. ir 1956 m. K. Donelaičio raštų leidimuose priebalsiai kartais neminkštinami, pavyzdžiui, **uluodami, pilnavot**. Visuose mūsų poeto raštų leidimuose, išskyrus 1956 m. leidimą, **šauoną** verčiama į **šaurią**. Kelia abejonę, ar žodžių formas **atsimyk, linksmytis, sveikyt** reikėtų versti į **atšimink, linksmintis, sveikint**. Čia suprantamos abi formos.

Atrodo, nepagrįstas yra paralelinių žodžių ir formų vienodinimas, pvz., **giria — girė, neprietelis — neprietelius, dosnai — dosniai**. Tai nenusistovėjusių literatūrinės kalbos normų liudininkai. Tokie reiškiniai gali būti įdomūs ir masiniam skaitytojui.

Teisingai pasielgta, į 1956 m. K. Donelaičio raštų leidimą sugrąžinus dviskaitą, kurios kituose leidimuose buvo atsisakyta.

Minėtuose mūsų klasiko raštų leidimuose daug nenuoseklumų ir skyrybos srityje. 1940 m. leidime pažymima, kad nuoseklos skyrybos K. Donelaitis neturėjęs, „tačiau dvi žymės atrodo išlaikomos: prieš **nės** dedamas dvitaškis ir po krypties — šauktukas, kuris išreiškia aną donelaitinio tono pakėlimą“⁷. 1945 m. ir 1950 m. K. Donelaičio raštų leidimuose šios būdingos skyrybos ypatybės stengtasi išlaikyti, tik to nebepaisoma 1956 metais — prieš **nes dedamas** kablelis ir po kreipinių taip pat yra kablelis.

Nereikėjo atsisakyti šauktukų po kreipinių, nes tai neprieštarauja ir dabartinės sintaksės normoms. Labai abejotini tokie keitimai, kai vietoj autografo taško rašomas šauktukas:

Kuinas taip jau ramboks vis žingine žergdams,
Kartais dar toliaus uždėtą nuneša našta,
Kaip tūls žirgs durnuodams ir pieštu šokinėdams:
O kiek sykių dar iškadą sau pasidaro. (P. 435—438)

1950 ir 1956 m. leidimuose paskutinės eilutės gale padėtas šauktukas. Nepagrįstai klaustukas 1950 m. leidime keičiamas šauktuku, pvz.:

Ale želėk dieve! Kiek džiaugsmo judu sulaukėt,
Kaip susivaidijęs ant lauko juma sūnelis,
Barės rūstaudamas ir brolis numušė brojį? (P. 386—388)

⁷ Donelaitis, K., *Metai*, Kaunas, 1940, p. 184.

Čia gale dedamas šauktukas. Tokie ženklų pakeitimai neišvengiamai suteikia sakiniui kitokį emocinį atspalvį. Bet, atrodo, nereikėjo 1950 m. leidime palikti Donelaičio tiesioginės kalbos skyrų, dedant kabutes prieš kiekvieną eilutę. Masiniam skaitytojui tai visiškai nereikalinga. Teisingai pasielgė 1956 m. leidimo paruošėjai, atsisakę šios tradicijos. 1940 m. K. Donelaičio raštų leidimo paruošėjai sako, kad poetas pastraipas „vartoja netaisyklingai“. Paruošėjai tokią ydą stengiasi atitaisyti, atrodo, vietomis be pagrindo.

Sudėtingesnis yra kirčių ir prozodinių ženklų klausimas. Jie būtų labai naudingi bet kuriam skaitytojui, padėtų geriau suprasti K. Donelaičio hegzametą. Bet turėtų būti galutinai išspręsta tų ženklų autentiškumo problema. Jeigu jie sudėti K. Donelaičio ranka, tai dėl techniskų kliūčių nereikėtų jų panaikinti.

Ateityje leidžiant K. Donelaičio raštus, reikia iš esmės peržiūrėti transponavimo į dabartinę literatūrinę kalbą klausimus, išlaikyti griežtą sistemą, kad nebūtų tokio įvairavimo, variantų, skirtingo lygiaverčių kalbos faktų traktavimo vieno tipo leidimuose.

* * *

Peržvelkime masinių K. Donelaičio leidimų komentavimą.

Kiekvienas masinis klasiko leidimas paprastai turi redakcijos straipsnį apie patį leidimą. 1940 m. leidime yra panašaus pobūdžio straipsnis pavadinimu „Metų“ leidimai“, kuriame, be K. Donelaičio raštų leidimo istorijos, yra ir žinių apie pateikiamąjį leidimą, jo teksto paruošimo principus. Tai teigiama šio leidimo savybė. Kiekvienas leidinys turi būti taip išleistas, kad skaitytojas galėtų orientuotis, kiek autentiškas yra leidimo tekstas. Leidimai, kuriuose nėra paaiškinti tekstologiniai principai, vadinami „aklais“. Ir gaila, kad kaip tik tokiais „aklais“ liko visi vėlesnieji masiniai K. Donelaičio leidimai.

Bet toks straipsnis tėra tik redakcijos įvadas kalbamajam leidimui. O prof. V. Mykolaitis sako, kad „šiandien kiekvieno naujo Donelaičio raštų leidimo uždavinys turėtų būti vis gilesnis praskleidimas didžiojo poeto kūrybos prasmės, jos idėjinio ir meninio vertingumo, išryškinant tuos jos atžvilgius, kurie ypatingai gali būti įdomūs ir brangūs Lietuvos liaudžiai“⁸. Šiam tikslui masiniam leidimui reikalingas redakcijos straipsnis apie autorių, epochą, leidžiamą veikalą, jo idėjinį-meninį turinį. Toks straipsnis turi būti populiarus, pritaikytas eiliniam skaitytojui. Bet tai nereiškia, kad jame neturi būti daug žinių, kurinio mokslinio įvertinimo. Jokiu būdu.

Tokio straipsnio prie 1940 metais išleistų K. Donelaičio raštų nėra, nors kaip prie pirmojo tarybinio šio poeto raštų leidimo, jis buvo ypač reikalingas. Čia reikėjo pateikti ne tik pilną „Metų“ tekstą, bet ir atskleisti jų idėjinį-meninį turinį, parodyti, kas poemoje tarybiniam žmogui yra vertinga ir brangu.

Sekančiame, 1945 m. K. Donelaičio raštų leidime randame gana įdomų, bet nedidelį K. Korsako straipsnį „Donelaitis ir jo „Metai“. Jame glaustai, populiariai, gyvai, pateikiant nemažą žinių, kalbama apie ankstesnius K. Donelaičio raštų leidimus, duodama poeto biografija, nušviečiamos jo gyventos epochos visuomeninės sąlygos, iškeliama jo kūrybos vertė. Savo prieinama forma ir moksliniu turiniu šis straipsnis gali būti pavyzdžiu, kaip reikia rašyti įvadinis straipsnius. Tik, deja, šiandien

⁸ Mykolaitis, V., Naujas K. Donelaičio raštų leidimas.—„Pergalė“, 1951, Nr. 2, p. 115.

kai kurie teiginiai jau yra pasenę, ne visai teisingi (pvz., apie L. Rėzos parengto K. Donelaičio raštų pirmojo leidimo kupiūrų motyvus).

Platesnis šios rūšies straipsnis pridėtas prie 1950 metais išleistų K. Donelaičio raštų. Recenzuodamas šį leidimą, prof. V. Mykolaitis-Putinas rašė, kad tai yra „žingsnis pirmyn poeto kūrybos populiarizavimo ir aiškinimo linkme“⁹.

Prie 1950 m. leidimo pridėtame įvadiniam straipsnyje plačiau, negu kada nors prieš tai, nagrinėjamas K. Donelaičio gyvenimas ir literatūrinė veikla, jo kūrybos socialiniai bruožai, žanrinės, kompozicinės ir stilistinės ypatybės. Šitas B. Pranskaus parašytas straipsnis (išėjęs dėl autoriaus padėties asmenybės kulto laikais be pavardės), spausdinant buvo perredaguotas, sutrumpintas,— dėl to jame atsirado nemaža nesklandumų bei spragų. Prof. V. Mykolaitis šiame straipsnyje pasigedo būrų klasinės diferenciacijos išryškavimo, išsamesnės tautinių santykių analizės. Dočio bylos realistinio pavaizdavimo atskleidimo ir kt. Nemažesnis trūkumas yra ir tas, kad pritaikytas populiariam leidimui įvadinio straipsnio variantas išėjo per daug sausas, akademiškas.

1950 m. K. Donelaičio raštų leidime labai vertingas yra M. Ročkos straipsnis apie poeto eilėdarą. Nors jame V. Mykolaitis taip pat surado kai kurių trūkumų, bet, kad toks straipsnis masiniam leidimui reikalingas, abejojti netenka, ir tik galima apgailestauti, kad dviejuose ankstesniuose tarybiniuose K. Donelaičio raštų leidimuose visai nepaaiškintas hegzametras, o dar blogiau, kad ir vėliau tokie straipsniai nebuvo pridėti.

Bet komentarų reikalingas ir pats K. Donelaičio raštų tekstas, nes, kaip pažymi V. Mykolaitis, poeto kūryba „be paaiškinimo ir žodyno šiandien daugeliu atvejų jau gali kelti nemaža neaiškumų“¹⁰.

Tokiam kūrybos paaiškinimui būtina, kad prie leidinio būtų pridėtas ne tik žodynėlis, bet ir komentarai, atsakantieji į klausimus, kurie iškyla, skaitant tokios tolimos epochos klasiko kūrybą. Komentarai turi atskleisti kūrinio potekstę, iššifruoti tikrąją konteksto mintį, kurį mūsų laikų skaitytojui, nepažįstančiam K. Donelaičio gyventos epochos papročių, buities, kai kurių visuomeninių santykių smulkmenų, dažnai lieka neaiški, suprantama nepilnai arba net klaidingai. Tokie komentarai, parašyti, nekartojant įvadinio straipsnio minčių, siekią to paties tikslo — giliau atskleisti kūrinio idėjinį meninį turinį, labai pakeltų leidimo vertę. Vieno žodynėlio, nors ir jis taip pat reikalingas, kaip vėliau matysime, neužteks.

Žodynėlyje paprastai aiškinami ne tik tie žodžiai, kurie jau nevartojami, nežinomi, bet ir tie, kurių prasmė pasikeitė, arba jie vartojami ne tiesiogine, visiems žinoma prasme.

1940 m. K. Donelaičio raštų leidimo žodynėlyje paaiškinama 416 žodžių. Tai daugiausia barbarizmai, tarminė leksika, archaizmai, vardai. Daugelį iš jų tikrai reikia paaiškinti: **bingęs, mudrus, syveida, stungis, perlenkis, Ansas, Obrys, klapas, naras**, bet dalis jų komentuojami be reikalo: **aužuolas, aštuotis, baukštinti, dyvintis, dėkavoti, bedugnis** ir t. t. Nereikėjo įtraukti ir žodelių **ben, tuo tikt**. Tuo tarpu nepaaiškinta **pagauti**, kuris poeto vartojamas ne įprastine prasme „**sučiupti**“, o „**pradėti, imti**“.

Paprastai žodynėlyje paaiškinama žodžio prasmė, duodamas jo literatūrinės kalbos atitikmuo. Tačiau to ne visuomet užtenka. Kartais reikia ne tik paaiškinti žodį, bet ir plačiau apibūdinti tą daiktą ar reiškinį, pvz.: „**Brangvynas** (vok. Branntwein) degtinė. Rėza pastebi, kad tik

⁹ Mykolaitis V., Naujas K. Donelaičio raštų leidimas.— „Pergalė“, 1951, Nr. 2, p. 115.

¹⁰ Ten pat, p. 118.

XVIII a. lietuviai ėmė vartoti degtinę, kurią pažinę iš dvarų ir ypačiai iš kolonistų“¹¹. Bet tokių platesnių paaiškinimų mažai, nepanaudoti net paties K. Donelaičio ankstesnių leidimų komentarai.

Prie 1940 m. K. Donelaičio raštų leidimo pridėtas ir turinys, kuris čia tam tikra prasme atlieka dalykinės rodyklės vaidmenį. Leidėjas pažymi, kad „originale „Metų“ laikų aprašymai nėra suskirstyti jokiais antraštelėmis: t. y. tik keturių metų laikų pavadinimai. Lengvesnei skaitytojo orientacijai šiame leidime, bent pabaigoje, turinyje giesmės yra suskirstytos atskiromis temomis“¹². Tokia pastaba apsaugo skaitytoją nuo galimybės tuos pavadinimus priskirti pačiam poetui. Dėl to pateisinamas ir pavadinimo „Turinys“ įvedimas.

Betgi toks suskirstymas temomis nėra tikslus. Čia rodyklės pavadinimai aiškiai užtemdo socialinius „Metų“ momentus, nes leidėjas (J. Ambrazevičius) vadovavosi buržuazinėmis literatūros teorijomis. Tai, kas poemoje laikytina ponų niekinančiu požiūriu į būrus, 1940 m. leidime vadinama „išponėjimu“, „poniškumu“, o kai originale kalbama apie sunkų liaudies, būrų gyvenimą, rašoma „karti žmogaus dalia“. Tokiam reikšmingam socialiniu atžvilgiu Dočio bylos epizodui, ypač jo pasakytai teisme kaltinamajai kalbai, persunktai visos feodalinės santvarkos kritika, duotas pavadinimas „Neatsargus šūvis, gaisrai ir stamantriojo Dočio teismas“. Tokius formulavimus reikia atmesti.

Prie 1945 m. K. Donelaičio raštų leidimo, išskyrus įvadinį straipsnį, nėra jokių komentarų. Šis trūkumas mėgintas ištaisyti 1950 m. leidime, įdedant ne tik žodynėlį, bet ir tris lapus paaiškinimų. Tai nemaža parama skaitytojui.

Žodynėlis 1950 m. leidime apimtimi mažai teišsiplėtė. Jame neaiškinami žinomi žodžiai (dekavoti, aužuolas, dyvytis...). Teigiamas šio leidimo žodynėlio bruožas yra tas, kad jame žodžiai daug kur rišami su kontekstu: „išpiudyti (*čia*): nusižengti, nusikalsti, nusidėti“¹³; „iškaršti (*čia*): linus išsukuoti“¹⁴.

Prie šio leidimo jau pridėti trumpi žodyno paaiškinimai, kuriuose plačiau nusakomos kai kurios teksto vietos: „išrėdę jį (*jautį*): buvo paprotys, pirmą kartą pavasarį išeinant arti, papuošti jaučius su vainikais ir kaspinais“¹⁵.

Tai teigiama 1950 m. leidimo ypatybė, tik gaila, kad tų paaiškinimų skyrelis labai trumpas. O ir esami paaiškinimai kartais atrodo neapgalvoti: „nenaudėli **Pūky**: pūkys — nedidelė žuvis, labai pasišiaušusi, dygi (*Acerina cernua*), kitaip vadinama egžliu, pūgžliu“¹⁶. Kontekste juk kalbama apie būrą Pūkį, mušančią jaučius. Vargu ar masiniam skaitytojui bus aišku, koks ryšys tarp šio būro ir *Acerina cernua*.

* * *

Kalbant apie kūrinių išdėstymą K. Donelaičio raštų leidimuose, reikia sutikti su nusistovėjusia tvarka, kai į pirmąją vietą yra dedami „Metai“. Toks iškėlimas į pirmąją vietą pabrėžia poemos „Metų“ reikšmę K. Donelaičio kūryboje, neprieštarauja žanriniam-chronologiniam principui, kurio daugiausia laikomasi tarybinėje tekstologijoje.

¹¹ Donelaitis, K., *Metai*, Kaunas, 1940, p. 186.

¹² Ten pat, p. 185.

¹³ Donelaitis, K., *Raštai*, Kaunas, 1950, p. 151.

¹⁴ Ten pat, p. 150.

¹⁵ Ten pat

¹⁶ Ten pat.

Bet dviem atvejais pasielgta aiškiai neteisingai. Keistai atrodo 1950 m. K. Donelaičio raštų leidime „Pričkaus pasaka“, įdėta į pasakėčių skyrių. Tai aiški klaida.

Kiek didesnę problemą kelia „Fortsetzung“—„Metų“ fragmento vieta. Su juo įvairūs leidėjai ir vertėjai elgėsi kiekvienas savaip. L. Rėza jo dalį įdėjo į „Rudenio gėrybes“, A. Šleicheris ir G. Neselmanas davė po „Metų“. 1940 m. ir 1945 m. K. Donelaičio raštų leidimuose jis visas įdėtas po „Vasaros darbų“, atskiriant tik nauja pastraipa, o 1950 m. ir 1956 m. leidimuose vėl eina po „Metų“.

Mechaniškas šio fragmento sujungimas su „Vasaros darbais“, kaip pasielgta dviejuose tarybiniuose K. Donelaičio raštų leidimuose, yra nepriimtinas. Visų pirma čia nėra jokio turinio ryšio. Vasaros darbai baigiasi vakmistro kalba būrams, jo pamokymais, amtsroto sveikinimų perdavimu ir linkėjimais. Kalba baigiasi tokiais žodžiais:

„Jaugi gana šiamsyk, jau mielą vasarą baikim
Ir prieš rudenį, kas mums reiks, nugamint n' užsimirškim“.

Cia aiškiai užbaigta mintis ir fragmentas apie Selmą atrodo tartum pripildytas, nes vėl pradedama nauja mintis, neturinti ryšio su šios „Metų“ dalies pabaiga.

Kad toks teksto sujungimas yra dirbtinis, patvirtina ir „Metų“ rankraščiai. Fotografuotinio leidimo komentaruose rašoma: „Metų“ fragmentas, kurio antraštėje užrašyta „Fortsetzung“ („Tęsinys“), sprendžiant iš rašysenos, rašytas K. Donelaičio anksčiau, negu „Pavasario linksmybės“ ir „Vasaros darbai“¹⁷. Vadinas, tą faktą, kad šis fragmentas rankraščiuose eina kaip tik po „Vasaros darbų“, reikia laikyti atsitiktiniu. Tai patvirtina ir skirtingas popierius.

Kad fragmentas nesiriša su „Vasaros darbais“, rodo dar viena aplinkybė: kiekvieno rankraščio puslapio apačioje, dešiniajame kampe, yra surašytas eilučių skaičius ir sekančio puslapio pirmasis žodis, o tuo tarpu čia tokio ryšio nėra.

Taigi, šį fragmentą mechaniškai įjungti į „Metų“ tekstą nėra pagrindo. „Fortsetzung“ ir „Pričkaus pasaka“, atrodo, tikslingiau būtų dėti po „Metų“, kaip paprastai elgiamasi su variantais, kitomis redakcijomis ir t. t.

* * *

1940 metais K. Donelaičio „Metai“ pirmą kartą išleisti su iliustracijomis, kurios leidimą, žinoma, labai papuošė, pagyvino. Prof. V. Mykolaitis šį leidimą vadina liuksusiniu. Bet kartu reikia pasakyti, kad šios iliustracijos susilaukė ir nemaža visai pagrįstos kritikos. Jose neatspindėjo būrų ir ponų klasinė diferenciacija, turtinė nelygybė. Iliustracijos paruoštos dar žiūrint į poeto kūrybą iš ano buržuaziniiais laikais vyravusio požiūrio, kad „Metai“ yra visų pirma XVIII a. lietuvių gyvenimo, buities ir papročių paveikslas. Čia pervertinami etnografiniai kūrinio momentai, o užmiršamas, prislopinamas jo idėjinis turinys, socialinis skambėjimas.

Išoriniu apiforminimu dar geresnis yra 1956 m. K. Donelaičio raštų leidimas. Šis „Metų“ leidimas išspausdintas ant gero didelio formato popieriaus, stambiu šriftu. Knyga gerai įrišta. „Metus“ puošia TSRS liaudies dailininko V. Jurkūno raizginiai, pridėtas net autoriaus portretas, nors ir neturintis tikroviško pagrindo. Kurdamas portretą, dailininkas

¹⁷ Kristijono Donelaičio rankraščiai, Kaunas, 1955, p. 47.

vadovavosi tik K. Donelaičio asmenybės bruožais, kuriuos žinome iš jo kūrybos ir biografinės medžiagos. Apie aukštą V. Jurkūno iliustracijų, pirmą kartą atliktų socialistinio realizmo metodu, kokybę kalba ir tas faktas, kad jos atžymėtos LTSR Valstybine premija, aukštai įvertintos visasąjunginėje spaudoje.

* * *

Šių tarybinių K. Donelaičio raštų masinių leidimų reikšmė, nežiūrint į visus minėtus trūkumus, yra didžiulė. Juk pilni pirmieji K. Donelaičio leidimai jau buvo tapę bibliografinė retenybė, o menki buržuazinio laikotarpio poeto raštų leidimai negalėjo patenkinti tarybinio skaitytojo poreikių. Todėl kaip tik šiais K. Donelaičio raštų leidimais ir buvo pradėtas šlovingas didžiojo poeto kelias į tarybinį skaitytoją, padėtas pagrindas jo kūrybos nagrinėjimui iš marksistinių pozicijų, vertimams į broliškųjų respublikų kalbas. Iš jų skaitytojas galėjo pajusti didžiojo būrų poeto kūrybos tikrąjį idėjinį-meninį turinį.

* * *

Išleidus keletą masinių K. Donelaičio raštų leidimų, patenkinus liaudies troškimą skaityti savo poetą, iškilo jo raštų mokslinių leidimų reikalas.

LKP CK nurodymu¹⁸, 1955 m. buvo išleistas fotografuotinis K. Donelaičio rankraščių leidimas¹⁹. Leidinyje pateikti visi išlikę ir šiuo metu žinomi K. Donelaičio autografa: „Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“; „Fortsetzung“, 2 laišakai lietuvių ir vokiečių kalbomis.

Leidimo paskirtis labai įvairiapusiška. „Pratartyje“ rašoma, kad leidinys „galės būti naudojamas K. Donelaičio kūrybinio darbo, kalbos, rašybos, kirčiavimo ir kitiems tyrinėjimams. Be to, jis tiks kaip vaizdinė priemonė mokykloms, literatūrinėms parodoms ir kt.“²⁰. K. Donelaičio rankraščių paskelbimas, be abejo, labai naudingas visiems leidėjams ir vertėjams.

Bet gali atrodyti, kad fotografuotinis leidimas visiškai tolygus originalui ir visur gali jį pakeisti. Dažnai net moksliniuose darbuose tokiomis leidimais remiamasi be jokių sąlygų. Tai klaidinga nuomonė, susijusi su dideliais pavojais. Dabar praktika jau visiškai įrodė, kad net fotografuotinis leidimas negarantuoja absoliutaus tikslumo. Nemaža klaidų surasta fotografuotiniame „Слово о полку Игореве“ leidime²¹. M. Mažvydo ir M. Daukšos katekizmų fotografuotinių leidimų analizė taip pat parodė, kad juose yra nemaža netikslumų²².

Fotografuotinis leidimas neperteikia popieriaus vaizdo, jo kokybės, raidžių spalvos, viso teksto tolygaus ryškumo. Popieriaus defektai ir dėmės gali pakeisti raidžių vaizdą fotokopijoje. Perlaikymas fotografavimo metu gali sustorinti linijas, tuo pačiu pakeisti braižą, o tuo tarpu, nepakankamai išlaikius, gali išnykti plonos linijos, pastabos pieštuku

¹⁸ Lietuvos KP Centro Komitete. Dėl priemonių ryšium su lietuvių grožinės literatūros pradininko Kristijono Donelaičio 175-osiomis mirties metinėmis.—„Literatūra ir menas“, 1955 m. vasario 19 d.

¹⁹ Kristijono Donelaičio rankraščiai. LTSR MA LKLI, vyr. red. LTSR MA tikrasis narys prof. K. Korsakas, spaudai paruošė fil. moksl. kand. L. Gineitis, Kaunas, 1955.

²⁰ Ten pat, p. VII.

²¹ Дмитриев, Л. А., Факсимильные издания «Слово о полку Игореве».—«Труды отдела древнерусской литературы», т. 14, М.—Л., 1958.

²² Lebedys J., Du unikumai.—„Literatūra ir menas“, 1957 m. vasario 2 d.

ir t. t. Tokie, atrodo, smulkūs dalykai tyrinėtoją gali dažnai suklaidinti, suponuoti klaidingas išvadas.

Dėl šių priežasčių fotografuotiniame leidime negalima apsieiti be teksto autentiškumo komentarų, objektyvaus leidimo įvertinimo, grindžiamo analize, lyginimo su originalu.

K. Donelaičio raštų fotografuotinio leidimo pratartryje rašoma, kad pateikiami autografai „su visomis jiems būdingomis ypatybėmis“²³. Deja, vėliau paaiškėjo, kad tam tikrų skirtumų tarp rankraščio ir jo fotokopijos vis tik yra. Juos diskusijoje dėl prozodinių ženklų nurodė prof. K. Korsakas, sakydamas, kad neapdairų A. Zeno argumentavimą galima paaiškinti vien tuo, jog jis naudojosi tik fotografuotiniais K. Donelaičio rankraščiais, „kuriuose, deja, **ne visos originalo detalės yra aiškiai matomos**, o kai kuriais atvejais jos spausdintame tekste, kuriame savo spalva neišsiskiria raudonu rašalu sužymėti prozodiniai ženklai, **įgyja ir visai kitokį pavidalą**“²⁴. (Pabraukta mūsų.—J. E.) Gaila, kad paties leidimo komentaruose nebuvo nurodytos ir paaiškintos tos originalo savybės, kurių fotokopijos neperteikė. Tai būtų pakėlę mokslinę fotografuotinio leidimo vertę.

Spauda ne be pagrindo tokiam reikšmingam leidimui pasigedo platesnių komentarų, žinių apie pačius rankraščius ir pagalbinės medžiagos, reikalingos jais naudojantis, o taip pat nurodė kai kuriuos komentavimo ir vertimo netikslumus.

Be reikalo fotografuotiniame leidime neduodama eilučių numeracijos. Tai palengvintų galimybę cituoti. Tiesa, pačiuose autografuose kiekvieno puslapio dešiniajame kampe, apačioje, yra skaičius, žymintis paskutinės puslapio eilutės numerį. Tai, be abejo, padeda orientuotis, bet kiekviename puslapyje yra apie 40 eilučių, todėl ne iš karto galima pasakyti reikalingos eilutės numerį. Be to, paties poeto numeracija „Vasaros darbuose“ yra netiksli, nes 310 eilutė yra įrašyta parašėje, o į numeraciją neįtraukta. Dėl to, pradedant 28 puslapiu, numeracija rodo „Vasaros darbų“ eilučių skaičių, sumažintą vienetu. Šis faktas be reikalo nutylėtas komentaruose.

Šio teksto paaiškinimai trumpi, nepakankamai sistemingi. Nedaug skaitytojų pasako tokie paaiškinimai: „11 psl. įterpta **ką**: užbraukta **plū:** matę užbraukta ir greta įrašyta **baudė**“²⁵. Kur įterptas ar užbrauktas žodis, ypač kai jis lengvai skaitytojui įskaitomas, tai ir aiškinti nėra reikalo. Svarbiau buvo nurodyti tokių taisymsų autentiškumą, motyvus, reikšmę.

Yra nenuoseklumų. Vienur toks pat taisyms paaiškinamas, o kitur ne. Pavyzdžiui, 10 puslapyje paaiškinta: „žodyje **niekniekiu** įterpta **k**“²⁶. Tai mato ir pats skaitytojas. Bet paaiškinus, reikėjo būti nuosekliams ir kitur tokiais atvejais. O štai 4 puslapyje pirmoje eilutėje iš viršaus buvo parašyta „**parwges**“, o po to viršuje įterpta „**ar**“ ir pasidarė žodis „**parwarges**“. Bet čia jau neaiškinta.

Pasitaiko ir klaidų. Atrodo, kad neabejotinai suklusta, paaiškinant rankraščio 4 puslapyje įterptą žodį: „įterptą **didyj**“²⁷; fotografuotiniame tekste yra „**diddey**“. K. Donelaičio autografuose, be abejo, yra nemaža sunkiai įskaitomų, įvairiai suprantamų vietų, kurias reiktų paaiškinti.

²³ Kristijono Donelaičio rankraščiai, Kaunas, 1955, p. VII. (Pabraukta mūsų — J. E.)

²⁴ Korsakas, K., Dar kartą dėl K. Donelaičio rankraščių.—„Kalba ir literatūra“, Vilnius, 1961, p. 584.

²⁵ K. Donelaičio rankraščiai, Kaunas, 1955, p. 45.

²⁶ Ten pat, p. 45.

²⁷ Ten pat.

Didesnė problema yra su prozodiniais ženklais. Diskusijoje buvo pareikšta rimtų argumentų ir už, ir prieš jų autentiškumą. Galima būtų pageidauti, kad šis svarbus klausimas būtų plačiau nušviestas leidimo komentuose, nes kiekvienas besinaudojantis vis tiek su ta problema susiduria.

Komentavimo trūkumai, žinoma, svarbūs, ateityje taisytini, bet, nepaisant jų, fotografuotinio K. Donelaičio raštų leidimo reikšmė visais atžvilgiais labai didelė. Tai fundamentalus pagrindas visiems K. Donelaičio raštų tyrinėjimams, leidimams ir vertimams.

1957 m. pasirodė „Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija“²⁸. Čia yra įdėti „Metų“ dviejų išlikusių dalių ir „Fortsetzung“ autografų tekstai su jų autentiška rašyba ir kirčiavimo bei eilėdaros ženklais. Šis tekstas yra surinktas, ne fotografuotas, čia maksimaliai tiksliai išlaikytos visos K. Donelaičio raštų originalo savybės. Tokie dokumentiniai leidimai mediavistikoje paprastai vadinami diplomatiniais. Jų reikšmė didžiulė, ypač dėl to, kad fotografuotiniuose leidimuose, kaip minėta anksčiau, taip pat gali pasitaikyti klaidų. Dėl to „niekada nepraras savo reikšmės diplomatiniai leidimai, maksimaliai artimi originalui“²⁹. Paruošėjas čia turi įskaityti kiekvieną raidę, kiekvieną ženklą, išaiškinti jų reikšmę, o tam reikia didžiulio patyrimo ir žinių. Dėl to toks teksto perteikimas laikomas vienu iš sunkiausių.

Žinoma, lietuvių literatūros istorijos chrestomatijoje duodami K. Donelaičio kūrybos tekstai diplomatinį leidimą primena tik paruošimu ir perteikimu, bet jokių būdu jie nėra tokie. Chrestomatijos paskirtis ir apimtis neleidžia plačiau paaiškinti teksto, pateikti kitų reikalingų žinių. Dėl to čia nėra komentarų, kurių stoką jautė ir patys leidėjai: „ne visi rašmenys bei kirčio ženklai autografuose gali būti vienodai išskaitomi, ir atskirais atvejais būtų reikalingi platesni jų aptarimai, tačiau, atsižvelgiant į chrestomatijos paskirtį, čia apsiribojama tik pačių svarbiausių dalykų paaiškinimu“³⁰. Čia yra tik trumpos pastabos motyvuojančios, kodėl taisoma. Galima pastebėti tik vieną nenuoseklumą, kad nevienodai elgiamasi su originale esančiomis klaidomis. K. Donelaičio raštų originale vienoje vietoje yra „naujinlelių Sparų“³¹, o kitoje — „prasikeidamas rėkė“³². Pirmuoju atveju tekste ištaisyta ir tik pastaboje pažymėta „originale naujinlelių“³³, o antruoju atveju tekste duota, kaip originale, o pastaboje parašyta „turėtų būti prasikeikdamas“³⁴.

Be „Pavasario linksmybių“ ir „Vasaros darbų“, chrestomatijoje pateikti dar abu K. Donelaičio laišakai (vokiškasis ir lietuviškasis), kurie išversti į dabartinę rašybą. Čia yra ir dviejų eilėraščių, parašytų vokiečių kalba, vertimai. Tai, kad čia įdėti tie du eilėraščiai, kurie skaitytojui buvo labai sunkiai prieinami, turi didelę vertę. Tai pirmą jų publikaciją tarybinės santvarkos metais, nes buržuazijos viešpatavimo Lietuvoje metais jie visiškai nebuvo skelbti. Tą patį galima pasakyti ir apie vokiškojo laiško vertimą, nes fotografuotinio leidimo vertimas nebuvo tikslus.

K. Donelaičio tekstų paskelbimas chrestomatijoje labai reikalingas. Čia buvo ištaisyta nemaža klaidų, kurios kartojosi visuose K. Donelaičio leidimuose. Nors tai, kad nėra komentarų, sudaro skaitytojui sun-

²⁸ Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija. Feodaiizmo epocha, red. K. Korsakas ir J. Lebedys, Vilnius, 1957.

²⁹ Лихачев, Д. С., Текстология, М., 1962, стр. 483.

³⁰ Lietuvių literatūros chrestomatija, Vilnius, 1957, p. 162.

³¹ Kristijono Donelaičio rankraščiai, Kaunas, 1955, p. 4.

³² Ten pat, p. 8.

³³ Lietuvių literatūros istorijos chrestomatija, Vilnius, 1957, p. 163.

³⁴ Ten pat, p. 167.

kumų, bet greta fotografuotinio leidimo, kurį vietomis sunkoka išskaityti, kyla neaiškumų, autentiškas, lengvai paskaitomas tekstas yra didelė parama poeto raštų tyrinėtojiui, nekalbant jau apie tą skaitytoją, kuris norės tik pažinti, pastudijuoti jo kūrybą. Maksimalus K. Donelaičio raštų originalo savybių perteikimas daugeliu atvejų gali pakeisti fotografuotinį leidimą.

* * *

Be masinių ir mokslinių K. Donelaičio leidimų, tarybinės santvarkos metais pradėta leisti didžiojo mūsų klasiko raštai, paruošti specialiai jaunajam skaitytojui — moksleiviui. K. Donelaičio kūrybos vaizdai priimena jaunajam skaitytojui sunkų mūsų liaudies vargų kelią, jis gali pajusti tos tamsiosios epochos sunkumą, liaudies, būrų, tvirtumą, moralinį tyrumą. Tai ugdo pagarbą ir meilę mūsų socialistinei Tėvynei, tarybinei santvarkai be amtsrotų, lazdu, be baudžiavos, be didpilvių ponų ir būrų, vyžotų nabagų.

Suprantama, kad jaunajam skaitytojui skirti leidimai turi visai kitus reikalavimus ir tikslus, negu visi iki šiol nagrinėtieji. Visiškai nėra būtina, kad jie būtų pilni. Tačiau jie taip pat yra skirtingi: vieni skiriami jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams, o kiti — sudaryti pagal LTSR Švietimo ministerijos programą ir išleisti kaip pagalbinė mokymo priemonė.

Iš pirmosios grupės anksčiausia pasirodė E. Mieželaičio suredaguota „Lakštingala“³⁵. Tekstas parinktas labai išradingai. Be eilučių apie lakštingalą, čia įdėta ir „Pavasario linksmybių“ pradžia. Tuo būdu epizodas apie lakštingalą suprantamas ne izoliuotai, bet atbudusios pavasario gamtos fone. Dėl to neįsivaizduojame kompozicijos sužalojimo. Skaitytojas lyg ir nepastebi, kad tai ne savarankiškas kūrinėlis, o tik poemos ištrauka. Tai didelis knygelės privalumas.

Pats tekstas čia stengiasi pateikti labai artimas K. Donelaičio originalui. Išlaikyta prieveiksmai su **-aus (šlovingiaus, dailiaus)**, rašoma **vandenij, naktij, didiai**, nors tos Donelaičio formos paliktos net ne visuose masiniuose leidimuose. Čia rašoma **tav, tikt**, nors šių formų atsisakyta net 1956 m. leidime, artimiausiame K. Donelaičio originalui.

Reikia sutikti, kad šiam leidimui, kuris skiriamas pradedančiajam skaitytojui, nėra būtinas toks autentiškumas, ir tai net sunkiai pateisinama, bet vargu ar galima tvirtinti, kad jis padarė knygelę nesuprantamą. Kalbant apie pavojų, kad mokiniai gali išmokti žodžius rašyti ir tarti donelaitiškai, galima nurodyti gausias svetimybės (**neliūbyti, nevožyti, čėsas, buksvos**), kurios jau verčia skaitytoją kritiškai suprasti tekstą, neužmiršti, jog čia ne vadovėlis, o tolimos epochos klasiko veikalas. Prie knygelės pridėtas žodynėlis paaiškina tuos žodžius, kurie gali būti nesuprantami. Knygelę puošia D. Tarabildienės spalvingos iliustracijos, jos tekstas pateiktas nenuobodžiai, kaitaliojant su piešinukais.

Kitas kiek didesnis leidinukas, taip pat skirtas mokyklinio amžiaus vaikams: „Mes vyžoti būrai“³⁶ jau ne taip gerai pavykęs. Tekstas čia duotas epizodais su pavadinimais, bet parinktas labai nerūpestingai. Tai tik atsitiktinės ištraukos su neatitinkančiais jų pavadinimais, visiškai

³⁵ Donelaitis, K., Lakštingala. Iš „Pavasario linksmybių“, atsak. red. E. Mieželaitis, Vilnius, 1949.

³⁶ Donelaitis, K., Mes vyžoti būrai, iliustravo D. Tarabildienė, red. I. Olšauskaitė, Vilnius, 1957.

neatsižvelgiant į bendrą „Metų“ kontekstą ir į tai, ką tas epizodas jame reiškia. Pavyzdžiui, iš garsiosios Slunkiaus „filosofijos“ yra įdėtos 8 eilutės, kurios pavadintos „Slunkius ilsisi“. Tačiau jaunas skaitytojas, neskaitęs visų „Metų“, čia supras tik tiek, kad Slunkius džiaugiasi, jog galėjo „išmiegot ir sąnarius atgaivinti“, ir apgailestauja, kad atėjo vasara. Kokią idėjinę ir estetinę auklėjamąją reikšmę turi tokia ištrauka?

Norint, kad skaitytojas teisingai suprastų Slunkiaus epizodą, reikia labai atsargiai pateikti kontekstą, o toks mechanškai iškirptas gabaliukas jokių būdu nepateisinamas, nes netenka to idėjinio krūvio ir meninės vertės, kuriuos jis turi „Metų“ poemoje. Šis epizodas apskritai nėra labai tinkamas auklėjimui, o taip pateiktas yra visiškai nesuprantamas, gali būti net priešingai aiškinamas.

Kokią prasmę turi leidinio „Mes vyžoti būrai“ tokie skyreliai, kaip „Mielas paukštelis — lakštingala“, „Parlėkė gandas“. Epizode apie lakštingalą užmirštos net eilutės apie jos dainos grožį, o įdėta tik 13 eilucių, iš kurių sužinome, kad tas „paukštelis miels neponiškai prisivalgo“, ir patariama jam daugiau valgyti. O iš vaizdingo K. Donelaičio epizodo apie gandas čia liko tik 5 eilutės, kuriose sakoma, kad parskrido gandas ir jo „gaspadinė“ sugrįžusi „sveikino draugą“.

Taip iš visų „Metų“ atsitiktinai šį tą supešiojus, užbaigiama skyreliu „Nulydėjom senus vargus“, kuris čia skaitomas visai ne donelaičiaiškai, netgi sentimentaliai:

„Ak, kur dingot, ak jūs, jaunos mūsų dieneles!
Rudenis ir žiema grožybes jūsų sudarkė,
O mums diedams, jau vainiką žilą nupynė.
Vei, broleliai, seną vėl nulydėjom metų
Ir visokius jo vargus taip jau nulydėjom“.

Tokią nuotaiką dar sustiprina ir nevykusi iliustracija, kurioje personažas su raudona nosim ir greta stovinčiu ąsočiu primena ne būrą, o veikiau kažkokį girtuoklį. Nevykusios ir kitos iliustracijos albamojoje knygelėje. Daugelis jų tolimos K. Donelaičio kūrinių nuotaikai, nors vietomis net mechanškai mėginama sekti veikalo tekstu. Pavyzdžiui, 21 puslapyje, kur kalbama apie būrų vargus, nupiešta į vagą pastatyta žagrė ir ant akmens atsisėdęs ir galvą ranka pasirėmęs, mąstantis apie savo sunkų gyvenimą būras. Tose iliustracijose nematome baudžiaivos prislėgtų, užguitų, bet savo moralinę vertę jaučiančių baudžiauninkų. Negeriau pavykę ir ponų paveikslai. Štai 10 puslapyje vakmistras parodytas, kaip koks karaliaus dvariškis, su baltu peruku ir kojinėmis, juodais batais, nors iš esmės tai buvo tik ponų tarnas, prižiūrėtojas. Ir tokia prabanga jam buvo neprieinama. Žinoma, vaikams skirtoje knygelėje gali būti sustiprinti kontrastai, daugiau spalvų, tačiau pagrindu turi likti poeto pajusta tikrovė.

Svarbiausias knygelės „Mes vyžoti būrai“ trūkumas — norėta per daug aprėpti, paimti po ištrauką iš visų dalių, visų epizodų. Tuo tarpu duoti pilną „Metų“ vaizdą nebuvo tokios knygelės tikslas.

Jeigu „Lakštingala“ gali sužadinti mokinių susidomėjimą poeto kūryba, turėti auklėjamąją reikšmę, tai „Mes vyžoti būrai“ tą vaidmenį atliks žymiai blogiau.

Kiti reikalavimai ir tikslai keliami „Mokinio bibliotekos“ knygelėms. Jose jau negalima apsiriboti tik atskirų epizodų, nors ir geriausių, pateikimu. Jų tikslas atskleisti atskiros kūrinio ar visos rašytojo kūrybos esmę, duoti kiek galima visapusiškesnį kūrinio vaizdą. Tokie leidiniai dažniausiai išleidžiami sutrumpinti, adaptuoti, pritaikyti ne per daug iš-

prususiam skaitytojui. Suprantama, kad juose pedagoginiais tikslais pateisinami obscenišką prasmę turinčių žodžių, net atskirų epizodų praleidimai, žinoma, stengiantis nepakenkti kūrinio kompozicijai, jo idėjiniam turiniui.

„Mokinio bibliotekos“ leidiniuose pateikiamas „Metų“ tekstas yra paimtas iš masinių K. Donelaičio raštų leidimų. Tai rodo tos klaidos, originalo iškraipymai, kurie yra masiniuose leidimuose, o čia tik pakartoti.

Kalbant apie teksto pateikimą „Mokinio bibliotekai“ skirtuose leidimuose, reikia pasakyti, kad čia kartais reikia atsisakyti kai kurių originalo kalbos, rašybos, skyrybos savybių. Juk mokinį klasiko kūryboje patraukia ne tik idėjinis-meninis turinys, bet ir turtinga kūrinio kalba. Todėl, skaitydamas tokį kūrinį, jis mokosi taisyklingos rašybos bei skyrybos. Dideli nukrypimai nuo dabartinės lietuvių kalbos gramatikos normų gali būti žalingi, suklaidinti mokinius, sugriauti tai, ko taip atkakliai moko mokytojas.

Aptartuosiuose K. Donelaičio raštų leidimuose kalba ištisai transponuota į dabartinę literatūrinę kalbą. Rašyba, skyryba pritaikyta dabartinės gramatikos normoms. Dėl to, žinoma, nemaža nukentėjo K. Donelaičio kalbos savitumas.

Sudėtingas ir kol kas problemiškas yra kalbamųjų leidimų komentavimo klausimas. Nepatyręs skaitytojas labiausiai reikalingas leidėjo paramos, paaiškinimų. O patys paaiškinimai turi būti paprasti, suprantami, nenuobodūs. Be to, „Mokinio bibliotekos“ knygeles apsprendžia dar viena aplinkybė — jos vartojamos kartu su vadovėliu, talpinančiu nemažą žinių, kurių pakartojimas visiškai nepageidautinas.

Koks K. Donelaičio raštų leidimų komentavimas? Prie minėtųjų jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams skirtų knygelių, gale, pridėdamas tik žodynėlis. „Mokinio bibliotekos“ leidimuose pasielgta nevienodai. 1956 m. leidime įdėtas L. Gineičio keturių puslapių įvadinis straipsnis ir tame pačiame puslapyje, po tekstu, paaiškinti žodžiai, yra žodynėlis. Vėliau įvadinio straipsnio buvo atsisakyta, o žodynėlis nukeltas į knygelės galą.

Vargu ar galima sutikti su tuo, kad mokyklai skirtame tolimos epochos klasiko raštų leidime užtenka tik trumpo žodynėlio, o visa kita galima palikti mokytojui. Atrodo, kad įvadas vis tiek reikalingas, ir jame galimi vadovėlyje pateiktų žinių pakartojimai. Palyginę minėtą L. Gineičio įvadinį straipsnį su 1957 metais išleistu mokykliniu vadovėliu, kartais randame net pažodinių pasikartojimų. Tačiau ir vadovėliui išėjus, nereikėjo atsisakyti įvadinio straipsnio, o tik pakeisti jo turinį. Čia galėjo būti labai daug variantų. Galima buvo trumpai papasakoti apie K. Donelaičio literatūrinę aplinką, jo amžininkus tiek lietuvių, tiek pasaulinėje literatūroje, kad labiau išryškėtų poeto minčių (apie jas mokiniai sužinos iš vadovėlio) demokratiškumas to meto epochoje, jo vaizdavimo objekto ir metodo savitumas, neįprastumas XVIII amž. literatūroje. O apie patį K. Donelaitį čia galima kalbėti labai glaustai, tik keliais žodžiais, nes tas žinias mokiniai randa vadovėlyje. Galima būtų papasakoti ir apie nūdienį poeto aktualumą, jo kūrybos plitimą Didžiojo Tėvynės karo metais, tarybinių kritikų ir rašytojų teigiamus atsiliepimus apie jį, aukštą jo kūrybos įvertinimą, vertimus į broliškų respublikų kalbas. Galima būtų nurodyti tarybinių poetų eilėraščius apie K. Donelaitį, kad jie pasirodė Didžiojo Tėvynės karo metais. Kai kuriuos, gal būt, būtų galima net pridėti. Ypač tai liečia S. Nėries eilėraštį „Donelaitis“, kuriame autorė atskleidė K. Donelaičio kūrinio nuotaiką. Toks mėgiamos

poetės eilėraštis, dar mokytojui padedant, kartais mokiniui gali duoti daugiau, negu ištisas kritikos straipsnis.

Bet svarbiausia, reikėtų duoti truputį meninio nagrinėjimo, padėti mokiniams patiems pajusti K. Donelaičio kūrinį, kad nereikėtų jo vien tik „iškalti“ iš vadovėlio. Mokiniui daug padėtų kelių kūrinio vaizdų išanalizavimas (šienapiūtė, lakštingalos giesmė ir t. t.).

Atrodo, jog ir šitiems leidimams turėtų galioti minėta V. Mykolaičio pastaba, kad kiekvienas naujas K. Donelaičio raštų leidimas turi padėti plačiau atskleisti poeto kūrybos idėjinę ir meninę prasmę.

Nepatenkinamas šiuose leidimuose yra ir paties teksto komentavimas. Kaip minėta, prie leidimo pridėtas tik žodynėlis, kurio, kad ir masiniuose leidimuose, nepakanka. Reikia arba išplėsti pačią žodynėlio apimtį ir formą, arba atskirai pridėti paaiškinimus. Svarbu, kad skaitytojas suprastų aiškinamojo žodžio prasmę kontekste. Visiems, pavyzdžiui, žinomas žodis „pasėlis“. Dėl to į žodynėlį jis neįdėtas, bet, ar supras mokinys, ką jis reiškia K. Donelaičio eilutėse:

O štai dar algos tokie daug dolerių tyko
Ir pasėlio vis daugiau išveržti nesigėdi.

Neabejotinai reikalinga paaiškinimo Adomo ir Ievos legenda:

Ak, Adom, tu pirms žmogau išdykusio svieto!
Tu su savo Ieva, sode pavasarį švėsdams
Ir gėrybes uždraustas slaptoms paragaudams,
Sau ir mums, nabagėliams, daug padarei vargelių.

Ne kiekvienas supras, kodėl Donelaitis sako, kad žąsys šeriamos ne „dėl alaso mielo“ ir „dainų šventų“. Tokioms vietoms paaiškinti žodynėlio neužtenka. Čia reikia atskirų komentarų, kurie mokykliniam leidimui ne kiek nei mažiau reikalingi, kaip ir bet kuriam kitam.

Kalbant apie žodynėlį, iškyla klausimas, kur jį dėti. Paskutiniuose K. Donelaičio raštų leidimuose jis nukeltas į galą. Ši tvarka yra priimta daugelyje kitų rašytojų kūrinių leidimų, kad redakcijos paaiškinimai nesipainiotų su paties autoriaus pastabomis po tekstu, tame pačiame puslapyje. Tačiau paties K. Donelaičio paaiškinimų nėra. Čia visus komentarus pateikia redakcija. Atsižvelgiant į tai, kad tie komentarai apsiriboja tik žodynėliu, į reikėtų perkelti po tekstą. Taip būtų žymiai patogiau skaitytojui. Jeigu skaitant nežinomo žodžio reikia ieškoti po visą knygėlę, tai trukdo sekti mintį, pajusti kūrinio estetinį grožį, primena besimokančiojo skaitymą svetima kalba. Toks apsunkintas skaitymas nepadedą sudominti mokinių didžiojo klasiko kūryba. Dėl to žodynėlį reikėtų sugrąžinti po tekstą.

* * *

Didysis lietuvių XVIII a. poetas K. Donelaitis tarybinės santvarkos sąlygomis susilaukė aukšto įvertinimo, neregėto populiarumo. Jo kūriniai, taip ilgai ieškoję kelio į skaitytoją, dabar tapo visos liaudies nuosavybe ir pasididžiavimu. Išeina nauji K. Donelaičio raštų leidimai, auga tiražai. Leidimų tipai darosi vis įvairesni.

Peržvelgę tarybinius K. Donelaičio raštų leidimus, matome, kad juose yra trūkumų. Vienuose nemaža teksto iškraipymų (1945, 1950), kituose menki komentarai (1945, 1956). Iš suminėtųjų K. Donelaičio raštų leidimų analizės galima padaryti kai kurias išvadas.

1. Svarbiausias K. Donelaičio leidimų trūkumas — aiškaus adresato neturėjimas. Tuo pažeidžiamas vienas iš pačių pagrindinių tarybinės tekstologijos principų, kuris reikalauja, kad kiekvienas leidimas turėtų

aiškia paskirtį. Tik turėdamas prieš akis savo skaitytoją, jo išsilavinimą bei poreikius, leidėjas galės tinkamai paruošti leidžiamo klasiko raštus tiek teksto pateikimo, tiek jo komentavimo prasme.

2. Didelis išėjusių K. Donelaičio raštų leidimų trūkumas yra tas, kad jie liko „aklais“, t. y. nenurodomas teksto šaltinis, necharakterizuojami jo pateikimo principai. Visiškai be reikalo leidimuose nenurodyta, kas juos paruošė. Kai kuriuose trūksta net išleidimo datos. 1956 m. K. Donelaičio raštų leidimas datuojamas sąlygiškai, nes tų metų pabaigoje pasirašytas spaudai.

3. Visi tarybiniai K. Donelaičio raštų leidimai, net ir vieno tipo, yra gana skirtingi. Jie skiriasi teksto praleidimais, pakeitimais, transponavimu į literatūrinę kalbą, komentavimu ir t. t. Tai yra rimtas trūkumas. Leidimų tipai gali ir turi būti įvairūs, bet vieno tipo leidimai turi būti identiški. Reikia atsakyti praktikos, kai viename masiniame leidime praleidžiami vieni epizodai, kitame kiti, o trečiame nieko nepraleidžiama. Tą patį galima pasakyti apie komentavimą, transponavimą į literatūrinę kalbą. Klasikų leidimas yra labai svarbus, reikšmingas darbas, ir čia negali lemti tik subjektyvus vieno ar kito paruošėjo požiūris. Būtinai to darbo koordinavimas.

4. Ypatingą dėmesį reikia skirti komentavimo klausimams, nes visi iki šiol išėję K. Donelaičio raštų leidimai yra nepakankamai komentuoti. Ateityje būtina įvesti platesnius komentarus, labiau pritaikyti juos įvairiems leidimų tipams. Jokiam leidime negalima pasitenkinti tik trumpu žodynėliu.

5. Labai jaučiamas K. Donelaičio kanoniško teksto nebuvimas. Tokio įžymaus literatūros klasiko, kurio raštai yra tyrinėjimo objektas literatūrai, kalbininkui, puiki mokykla jaunam rašytojui, leidimų teksto įvairavimai yra rimta kliūtis visais atžvilgiais. Kanoniško teksto nustatymas labai palengvintų visų didžiojo klasiko raštų leidimų darbą.

6. Nustačius kanonišką tekstą, būtų galima išleisti pilną, moksliškai parengtą, o geriausiai akademinį K. Donelaičio raštų leidimą. Jame turėtų būti visi išlikę mūsų klasiko raštai ir platūs komentarai.

7. Turint kanonišką tekstą ir pilną plačiai komentuotą poeto leidimą, žymiai palengvėtų masinių leidimų parengimas. Tačiau tokiuose leidimuose reikėtų žymiai atsargiau braukti K. Donelaičio tekstą, o, gal būt, ir visiškai atsakyti tos tendencijos. Drąsiau reikėtų palikti ir originalo kalbos savybes, kartais net tarmiškumus. Būtina iš esmės pagilinti komentavimą.

8. „Mokinio bibliotekos“ leidiniuose taip pat negalima pasitenkinti tik žodynėliais, čia reikia platesnių komentarų, įvadinių straipsnių.

9. Leidimuose jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams turėtų būti siekiama ne pilnutinį tekstą perteikti, o perduoti ištraukomis neiškreiptas K. Donelaičio mintis ir nuotaikas.

СОВЕТСКИЕ ИЗДАНИЯ СОЧИНЕНИЙ К. ДОНЕЛАЙТИСА

Г. ЭНДРЮКАВИЧ

Резюме

Творчество основоположника литовской художественной литературы К. Донелайтиса получило в Советской Литве высокое признание. Поэтому очень важно критически оценить существующие издания творчества поэта.

Все советские издания К. Донелайтиса по своему назначению делятся на массовые, научные издания и издания для юного читателя. В предлагаемой статье рассматриваются все эти виды изданий.

Массовых изданий, отвечающих потребностям широкой аудитории, подготовлено больше других, однако лишь в издании 1956 г. дан полный текст произведений. Во всех остальных изданиях значительная часть текста пропущена по этическим и эстетическим соображениям, часто без достаточного основания. Ценность этих изданий умалется тем, что при издании допущены искажения текста и ошибки. Часть этих искажений и ошибок повторяется, переносится в последующие издания.

В этих изданиях язык К. Донелайтиса транспонируется на современный литературный язык, но в этом остается еще немало путаницы, по-разному трактуются однозначенные языковые факты. Издатели не во всех случаях опирались на рукописи. Массовые издания слишком мало комментируются. Главное внимание сосредоточено на словаре, а этого мало.

В изданиях не хватает объяснения принципов подготовки текста, предисловия могли быть более подробными.

Среди научных изданий К. Донелайтиса самое значительное — фотографическое издание рукописей. Оно очень ценно для научных целей, новых переизданий, переводов, популяризации поэта. Однако в этом издании не достаёт вспомогательных материалов, комментариев.

Опубликованные в «Истории литовской литературы» рукописи К. Донелайтиса с сохранением всех особенностей оригинала также полезны для научных целей, так как их легко может читать даже неопытный читатель.

В изданиях для детей школьного возраста текст заимствован из массовых изданий и дается только в отрывках.

Главный недостаток изданий К. Донелайтиса в «Библиотеке школьника» — отсутствие вступительных статей к отдельным изданиям, а также чересчур краткий комментарий, который состоит в основном из словаря.

Критический разбор советских изданий К. Донелайтиса завершается в статье обобщающими выводами и рекомендациями для новых переизданий творчества великого литовского поэта.